

Demokratik Olmayan Öğretmen İnanç Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

*The Validity And Reliability Study of The Turkish Version of The Non-Democratic Teacher Belief Scale ***

Şahin KESİCİ*

Öz

Problem Durumu: Bu çalışmanın problemi, Shechtman (2002) tarafından geliştirilen DÖİÖ'nün öğretmenlerden oluşan bir grup üzerinde geçerlik ve güvenilirliğini saptamaktır.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın amacı, DÖİÖ'nin(Shechtman,2002) Türkçe uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmasıdır.

Araştırmanın Yöntemi: Bu çalışmanın örneklemini, Konya bölgesindeki ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. DÖİÖ'nün yapı geçerliği ve faktör yapısını incelemek amacıyla AFA ve DFA, faktörleştirme tekniği olarak da TBA seçilmiştir. DÖİÖ'nün faktör yapılarını tanımlamak için TBA ve bu analize göre varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır Güvenirliği için, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı uygulanmıştır.

Bulgular ve Sonuçları: Ölçeğin içsel tutarlılık katsayısı 0,81 bulunmuştur. Üç alt boyutun kendi içlerinde hesaplanan iç tutarlılık katsayıları; eşitlik için 0,77, özgürlük için 0,72 ve adalet için 0,72 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan 354 öğretmenin demokratik olmayan öğretmen inanç puanlarının cinsiyet göre; eşitlik ve adalet alt boyutları ile genel demokratik olmayan öğretmen inanç puan ortalamaları arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak 34 maddelik orijinal ölçeğin (8,21,23,32 ve 33 maddesi hariç) Türkçe formunun dil eşdeğerliliğine sahip, güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu söylenebilir.

Öneriler: Ölçek ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler ve yükseköğretimde görev yapan öğretim elemanlarına yönelik olarak ölçme değerlendirme, psikometri ve araştırma uzmanları tarafından kullanılabilir.

Anahtar Sözcükler: Demokrasi, Eşitlik, özgürlük, adalet

Abstract

Problem Statement: The problem of this study is to determine the validity and reliability of "Democratic Teacher Belief Scale", developed by Schechtman (2002), by implementing it on a control group formed of teachers.

Purpose of Study: The objective of this study is to adapt DÖİÖ (Schechtman, 2002) to Turkish and establish the validity and reliability studies of this scale.

Methods: The sample of the study consists of teachers working at primary and secondary schools within the district of Konya. To examine the construct validity and factor construct of DTBS, exploratory and confirmatory factor analysis has been carried out, and principal component analysis has been adopted as factoring technique. Principal component analysis has been used to define the factor constructs

* Yard. Doç. Dr. , Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: sahinkesici@selcuk.edu.tr

** Yazar izni ve katkıları için Prof. Dr. Zıpora Shechtman'a teşekkürlerini sunar.

of DTBS, and varimax rotation technique has been utilized in accord with this approach. For the validity of the scale, Alpha Cronbach has been used.

Findings: The internal consistency score of the scale is 0.81. The internal consistency for each subscale calculated was found to be 0.77 for equality, 0.72 for freedom and 0.72 for justice. Among the 354 teachers' non-democratic teacher belief scores participating in the study, there was a significant difference according to the gender variable in the subscales of equality-justice and general democratic teacher beliefs. In line with the findings obtained, it can be assumed that the scale has language equivalence, validity and reliability except the items 8, 21-23-32 and of the 33 item scale.

Recommendations: The scale might be used by psychometrics and research professionals to measure the democratic beliefs of teachers teaching at different levels as well as lecturers and university staff.

Keywords: Democracy, Equality, freedom, justice.

Meslek olarak öğretmenlik diğer mesleklerden ayrılır. Birçok meslekte, mesleki roller iş yerinde tamamlanır. Ancak öğretmenlerin rolleri okul dışında da devam eder. Öğretmenler, sınıflarındaki eğitim öğretim etkinliklerinin yanı sıra, okul içerisindeki eğitim aktivitelerinden de sorumludurlar. Bununla birlikte, öğretmenler öğretici ve eğitimci olarak, toplumla olan iletişimlerine de, dikkat etmekle yükümlüdürler. Denilebilir ki, öğretmenlerin okul dışındaki rolleri de yine eğitimle ilgilidir. Çünkü onlar, ailelere çocukları hakkında bilgi vermek, çocuklara kültürel değerleri anlatmak ve okul dışında da kendi yaşamları ile öğrencilere model olmak durumundadırlar (Gürkan, 1993, s.15).

Öğretmenlerin gerek okul ve sınıf içerisindeki gerek okul dışındaki rolleri dikkate alındığında, her bir öğrenciye, meslektaşına, yöneticisine, öğrenci velisine, kendi ailesine ve diğer bireylere karşı davranışlarına dikkat etme zorunluluğu vardır. Yukarıda belirtilen rolleri gerçekleştirecek öğretmen ise, demokratik inanca sahip olmalıdır. Öğretmenin demokratik inanca sahip olması demek; toplum içerisinde yaşayan her bireyin eşitliğine, adaletin eksiksiz uygulanacağına ve temel insan hak ve özgürlüklerine inanması demektir. Bu belirtilen niteliklere göre demokrasi kavramı ise şöyle ele alınabilir: Toplum içerisinde yaşayan her bireyin koşulsuz, eksiksiz ve tam bir eşitlikle, adaletin eksiksiz dağıtıldığı bir toplum düzeni içinde yaşamaya yönelik temel insan özgürlüklerine sahip olmasıdır (Büyükkaragöz & Kesici, 1998, s.2). Bu kavram analiz edildiğinde demokrasinin üç boyutu ortaya çıkmaktadır. Bunlar da eşitlik, adalet ve özgürlüktür (Shechtman, 2002, s.364).

Demokrasinin temelinde özgürlük vardır. Tarihin ilk çağlarından günümüze kadar düşünürler özgürlüğün önemini belirtmişlerdir. Bunlar arasında; J.J. Rousseau, J. Locke, T. Jefferson, Tacitus, Cicero, Spinoza, J. Hospers, Aristo, Eflatun, D. Hume, F. D. Roosevelt, A. Camus, M. Novak & J. Adams gibileri sayılabilir (Aktan, 2003, s. 33-57). Bu düşünürlerin üzerinde önemle durdukları özgürlük alanları arasında; bireylerin yaşam, güvenlik, adil yargılanma, özel ve aile yaşamına saygı, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, evlenme ve aile kurma gibi hakları sayılabilir (Aktan & Vural, 2003, s. 3-167). Bireyler için yukarıda sayılan özgürlük alanlarına ulaşabilme, arzu duyulan bir ihtiyaç olmalıdır (Tenekides, 1987, s.17).

Öğrencilerin daha özgür olabilmeleri için, demokratik öğretmene düşen görevler arasında; öğrencilere sınıf içinde duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri için ortamlar hazırlama, düşüncelerini ifade edebilecekleri öğretim yöntemlerini uygulama, öğrencilerin üstesinden gelebileceği sorumluluklar verme ve onları ekip çalışmasına yönlendirme gibi etkinlikler sayılabilir. Aksi halde öğrencilerine aşırı disiplin uygulayan, onların özgürlük alanlarını kısıtlayan öğretmenlerin öğrencilerinin okul kurallarına uymadıkları, saldırgan

ve şiddet yanlısı davranışlar gösterdikleri ortaya çıkmıştır (Erden, 2000, s.99). Kısacası demokratik öğretmen, sınıfta demokratik bir disiplin anlayışı ile öğrencilerini disipline etmeli, öğrencilerin kendilerini sürekli özgür hissedebilecekleri ve gerçekleştirebilecekleri bir ortam oluşturmalıdır (Hepburn, 1983, s.18).

Özgür bir toplum ve özgür bir birey için adalet sağlanmalıdır. Adalet kavramını daha iyi anlayabilmek için eşitlik kavramının açıklanmasına gerek vardır. Mill'e göre politika, ekonomi, birey ve aile ilişkilerini demokratikleştirmek için demokrasi eğitime ve dolayısıyla demokratik eğitimin bileşenlerinden olan özgürlük ve eşitlik arasında güçlü bir ilişkinin kurulmasına gerek vardır. Bu gereklilik özgürlük ve eşitliğin birbirlerini tamamlaması ile sürdürülebilir (Baum, 2003, s.414).

Eşitlikle adalet arasında ilişki kurabilmek ve adaleti eşitlik prensibine dayalı olarak uygulayabilmek için "dağıtıcı adalet" kavramının analizine ihtiyaç vardır. Çünkü adaletin eşitlikle ilişkisi dağıtıcı adalet kavramı ile kurulmaktadır. Zira dağıtıcı adaletin ölçütü eşitliktir. Bununla birlikte bu, mutlak bir eşitlik anlayışı olmayıp, orantılı bir eşitliktir. Zira Aristoteles'in belirttiği gibi, eşit olmayanlara eşit muamele yapmak adaletsizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla dağıtıcı adalette eşit olanlara eşit davranılır, eşit olmayanlara ise farklı davranılır; herkesin toplum içerisindeki durumu ve yeteneklerine göre, işte harcadığı emekten, bu emeğin karşılığında sonuç alması söz konusu olur (Balı, 2001, s.85; Güriz, 1985, s.155). Adaletin toplumu bir arada tutabilmesi için de Rawls (2000)'ün belirttiği gibi adaletin iki temel prensibine ihtiyaç vardır. Bunlardan birincisi, bireylere en yaygın şekilde tanınan temel özgürlükleri eşit haklar olarak sahiplenmektir. Çünkü bu haklar oldukça geniştir ve herkese eşit mesafede uzaklıktadır. Özgürlük alanları birbirlerine benzerdir ve birbirleriyle de uyumludurlar. Adaletin ikinci temel prensibi ise, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerde, en az avantajdan en büyük faydayı sağlayabilecek düzenlemelerin yapılmasıdır (Rawls, 2000, s. 53). Bu iki prensip toplumdaki dayanışma ve işbirliğinin aktif hâle gelmesi açısından önemlidir. Çünkü bireylerin, ailelerin, kabilelerin, toplulukların ve ulusların fonksiyonel ve uyumlu olabilmesi için ihlal edilemeyecek tek ve yegane kavram adalettir (Taylor, 2003, s. 212).

Bireylerin demokratik bir anlayışa sahip olmasında, demokrasinin temel kavramları önemli rol oynamaktadır. Bu kavramların başında adalet, eşitlik ve özgürlük gelmektedir. Bu kavramların pratiğe dönüştürülmesi de yine demokratik öğretmenler tarafından amaçlı ve programlı bir şekilde verilecek eğitimle gerçekleşir (Erdem, 1998, s. 3; Novak, 1994, s. 395; Osler & Starkey, 1994, s. 355; Vergara & Vergara, 1994, s. 274; Worsfold, 1997, s. 396).

DÖİÖ'de, sınıf ve okul ortamındaki demokratik olmayan uygulamalarla ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeler de adalet, eşitlik ve özgürlük kavramları ile ilişkilidir. Türkiye'de demokratik tutumlarla ilgili geliştirilen ölçekler incelendiğinde, geliştirilen ölçeklerin öğrencilerin veya öğretmenlerin genel demokratik tutumlarıyla ilgili olduğu görülmektedir (Bilgen, 1993; Büyükkaragöz & Üre, 1994; Büyükkaragöz, Kesici & Yılmaz, 1995; Büyükkaragöz & Kesici, 1996; Büyükkaragöz & Kesici, 1997a; Büyükkaragöz & Kesici, 1997 b; Büyükkaragöz & Kesici, 1998; Gömleksiz, 1988; Gözütok, 1995). Öğretmenlerin okul ve sınıf içerisindeki adalet, özgürlük ve eşitlik inançlarının tersini ölçebilecek ölçeğe de rastlanmamıştır. DÖİÖ'nün Türkçe'ye uyarlama çalışmasının amacı, DÖİÖ'nün güvenilirliği ve geçerliğine ilişkin bulgular elde etmektir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Ocak-Şubat 2005 tarihlerinde Konya il merkezindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde küme örnekleme kullanılmıştır. Bunun için ilk olarak Konya İl Merkezindeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarının listesi çıkartılmış, bu okullardan 15'i (8 ilköğretim okulu -7 ortaöğretim okulu) örnekleme seçilmiştir. Daha sonra örnekleme giren okullarda görev yapan öğretmenler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma kapsamına alınan öğretmen sayısı 354'tür. Örneklem kapsamındaki öğretmenlerin, % 34,7'si (123), bayan, %65,3'ü (231) erkektir.

İşlem Yolu

DÖİÖ' nün İngilizce olan özgün formu, ölçeği geliştiren Z. Shechtman'dan elektronik posta yoluyla sağlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışması için, önce DÖİÖ araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Sonra alanında uzman üç öğretim üyesinden (İngilizce'yi iyi derecede bilen) ölçeğin Türkçe'ye çevrilmesi istenmiştir. Daha sonra araştırmacı ve öğretim üyelerinin çevirileri karşılaştırarak tek bir form hâline getirilmiştir.

DÖİÖ'nün özgün formu ile Türkçe formu arasındaki madde eşdeğerliğinin saptanabilmesi için önce İngilizce daha sonra da Türkçe ölçek, branşı İngilizce olan 60 kişilik öğretmen grubuna iki hafta arayla uygulanmıştır. Uygulama verilerinin her bir madde için Pearson Korelasyon katsayısına bakılmıştır. DÖİÖ'nün İngilizce formu ile DOÖİÖ'nün Türkçe formlarından elde edilen puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=.598$, $p<.001$) olduğu görülmüş ve ölçek eşdeğer kabul edilmiştir.

DOÖİÖ'yü oluşturan ölçek maddeleri düz cümle (üçü tersten puanlanan üç madde hariç) yapısındadır. Ölçekte yer alan maddeler demokratik olmayan inançları belirtmektedir. Örnek olarak "Öğrencilerin yeme içme gibi ihtiyaçları olduğunda, öğretmenenden izin almaksızın sınıftan ayrılmakta özgür olmalıdır" maddesi verilebilir. Üç alt boyuttan oluşan puanların toplamı ise Toplam DOÖİ puanını vermektedir. Eşitlik alt boyutu 11, özgürlük alt boyutu 15 ve adalet alt boyutu ise sekiz maddeden oluşmaktadır. Öğretmenlerin her boyutla ilgili inanç puanları toplanarak, o inançla ilgili toplam puanlar elde edilmektedir.

Orijinal DÖİÖ'nün Geçerlik ve Güvenirliği

DÖİÖ' nün iç tutarlılık katsayısını belirlemek amacıyla, Cronbach Alpha tekniği uygulanmıştır. Ölçeğin bütünlüğüne ilişkin iç tutarlılık katsayısı .87 bulunmuştur. DÖİÖ' nün alt boyutlarından eşitlik .69; özgürlük, .73 ve adalet alt boyutu ise .72 bulunmuştur (Shechtman, 2002). DÖİÖ'ye doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA sonucunda uyum indeksleri RMSR=0,08 ve GFI=0,79 olarak bulunmuştur. DÖİÖ'nün üç alt faktörleri arasındaki korelasyon katsayıları $r=.50$ ve $r=.65$ arasında bulunmuştur. DÖİÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliği için ilk olarak DÖİÖ ile CCS(Coping Strategies) arasındaki ilişkiye bakılmıştır. DÖİÖ ve CCS puanları arasındaki ilişki; CCS'nin alt boyutlarından biri olan Yardım Stratejilerinde $r=-.27$, $p<.01$ ve CCS'nin diğer alt boyutu olan Kısıtlayıcı Stratejilerde $r=.37$, $p<.001$ olarak bulunmuştur (Shechtman, 2002).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 10.00 ve STATISTICA paket programları kullanılmıştır. DOÖİÖ' nün daha önce belirlenen üç faktörlü yapısının geçerli bir model olup olmadığına DFA ve AFA ile bakılmıştır. DOÖİÖ' nün yapı geçerliği ve faktör yapısını incelemek amacıyla AFA, faktörleştirme tekniği olarak da TBA seçilmiştir. DOÖİÖ' nün faktör yapılarını tanımlamak için, TBA ve bu yaklaşıma göre Varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2002, s. 477). DOÖİÖ' nün eşdeğerliği ve ölçüt-bağıntılı geçerliği için korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. DOÖİÖ' de yer alan her bir maddenin DOÖİ' i bakımından öğretmenleri ayırt etmede ne derecede yeterli olduklarını tespit etmek için, ölçek puanlarına göre üst %27' lik grupla alt %27' lik grubun madde puanları arasındaki farkın anlamlılığı t testi kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca madde-toplam korelasyonlarına da bakılmıştır.

DOÖİÖ' nün güvenilirliği için, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısına bakılmıştır. Faktör puanları arasındaki ilişkiler, korelasyon katsayısı kullanılarak analiz edilmiştir. DOÖİÖ' nün ölçüt-bağıntılı geçerliğinin saptanabilmesi için, korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre DOÖİ' lerini test amacıyla, bağımsız t testi tekniği uygulanmıştır. Cinsiyet değişkeninin DOÖİ' ye istatistiksel olarak yaptığı etkinin büyüklüğünü ortaya koymak amacıyla, Cohen's d analizi yapılmıştır.

Bulgular

DOÖİÖ' nün faktör yapılarını belirlemek amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Analize 34 madde ile başlanmıştır. Faktöre analizinin ilk sonuçları incelendiğinde 4 maddenin faktör yük değerinin .40' ın altında oldukları görülmüştür. Bu 4 madde ölçekten çıkartılmış ve kalan 30 madde için faktör analizi tekrar yapılmıştır. Bu 30 madde üzerinde uygulanan TBA sonucunda belirlenen üç faktör yapının, bu çalışmada elde edilen verilerle ne derecede uyum gösterdiğini değerlendirmek amacıyla ilk olarak DFA uygulanmıştır. DFA sonucunda uyum indeksleri $\chi^2=1204,62$ (sd=405, $p<.001$), $(\chi^2/sd)=2,9$, RMSEA=0,08, RMS=0,09, standardize edilmiş RMS=0,08, GFI=0, 874 ve AGFI=0, 861 olarak bulunmuştur. DOÖİÖ' nün faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar analiz edildiğinde, üçüncü faktörde yer alan 8. maddenin faktör-madde ilişkisi .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır. 8. madde anlamlı bulunmadığı için ölçekten çıkartılmış ve ölçeğin faktöryel yapısını yeniden belirlemek için toplanan verilere varimax dik döndürme kullanılarak TBA uygulanmış ve analiz sonuçları tablo 1' de gösterilmiştir.

DOÖİÖ' ye uygulanan TBA sonucunda, ölçeğin üç faktörlü yapıyı koruduğu görülmüştür. DOÖİÖ' ye uygulanan TBA sonucunda elde edilen 29 maddelik üç faktörlü yapısının geçerliğini değerlendirmek amacıyla uygulanan DFA ile hesaplanan uyum indeksleri ise şunlardır: $\chi^2=1052,59$ (sd=377, $p<.001$), $(\chi^2/sd)=2,79$, RMSEA=0,08, RMS=0,09, standardize edilmiş RMS=0,07, GFI=0, 857 ve AGFI=0,831. DFA ile hesaplanan madde faktör ilişkileri ile ilgili katsayılar tablo 2' de verilmiştir.

Öğretmenlerden elde edilen verilerin faktör çözümlemesine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla, KMO katsayısı ve Barlett Sphericity testi uygulanmıştır. KMO katsayısı .830 bulunmuştur. Barlett Sphericity testi, 2317,58 ($p<.001$) olarak hesaplanmıştır. KMO katsayısı ve Barlett Sphericity testi sonucundan elde edilen bulgular faktör analizi yapabilmek için üzerinde çalışılan örneklem büyüklüğünün yeterli ve verilerin ise, faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir (Tavşancıl, 2002). Faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak faktör varyansının ise, .448 ile .714 arasında değiştiği görülmüştür. Faktör analizi sonucunda ölçekte 1' den büyük olan 9 öz değer (eigen value) ortaya çıkmıştır. Scree plot çizgi grafiğinde ilk ani değişiklik, üçüncü faktörde olmuştur. Bu durumda ölçeğin üç faktörlü o-

labileceği düşünölmüştür. Faktör analizi sonuçları tablo 1’de sunulmuştur. Birinci faktörün öz değeri 5,927(%19,757), ikinci faktörünki 2,458(%8,193) üçüncü faktörünki ise, 1,507 (%5,024)’tür. Dördüncü ve dokuzuncu faktörler için bu değerin, 1,301 ile 1,020 arasında değıştiği görölmüştür. İlk üç faktörün açıkladığı toplam varyans 32,974’dür. Açıklanan varyans oranı, analize dahil değışkenlerle ilgili toplam varyansın 2/3 (%66) kadar miktarını ilk olarak kapsadığı faktör sayısı önemli faktör sayısı olarak kararlaştırılabilir (Büyüköztürk, 2004, s. 119). Bu çalışmada anlamlı yapılar olarak belirlenen ve isimlendirilen üç faktörlü yapının açıkladığı varyans miktarı belirtilen sınır değerden görece düşük olmakla birlikte ölçğün anılan faktöryel yapısının kullanılabilir uygun bir model olduğu söylenebilir.

Tablo 1

DOÖİÖ’nün TBA Sonuçları

Madde No	Ortak Faktör Varyansı	Döndürölmüş Faktörler İçin Yük Değeri		
		Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
Faktör 1				
MADDE 1	.477	.402	.026	.343
MADDE 2	.555	.530	.065	.276
MADDE 3	.714	.785	-.016	.262
MADDE 4	.687	.819	.062	.034
MADDE 5	.617	.756	.071	.123
MADDE 16	.516	.655	-.008	.160
MADDE 17	.570	.630	.064	.251
MADDE 19	.486	.603	.285	.089
MADDE 22	.458	.432	.276	-.026
MADDE 24	.566	.696	.109	.122
MADDE 26	.589	.566	.045	.244
Faktör 2				
MADDE 6	.592	.337	.499	.149
MADDE 7	.524	.055	.553	-.112
MADDE 8	.549	.132	.691	-.015
MADDE 10	.541	.323	.420	..257
MADDE 11	.620	.060	.494	.337
MADDE 13	.448	-.270	.405	..296
MADDE 15	.470	-.050	.439	.258
MADDE 18	.639	.079	.404	.039
MADDE 20	.452	.056	.587	.132
MADDE 27	.569	.181	.630	-.071
MADDE 29	.588	.281	.632	.072
Faktör 3				
MADDE 9	.456	.297	.194	.409
MADDE 12	.469	.027	.197	.547
MADDE 14	.633	.029	-.054	.755
MADDE 21	.528	.062	.075	.696
MADDE 23	.582	-.057	.080	.436
MADDE 25	.638	.099	.195	.732
MADDE 28	.657	.223	-.029	.740

DOÖİÖ’nün faktör yapılarını tanımlamak için TBA göre varimax dik döndürme tekniği kullanılmıştır. Bu çalışmaya madde faktör yük değeri olarak .40 ve üzerinde olan maddeler alınmıştır (Kerlingher, 1986, s. 420). TBA göre yapılan varimax dik döndürme analizi sonucunda, “Eşitlik” adı verilen ilk faktör 11 maddeden oluşmaktadır. DOÖİÖ’nün ikinci faktörü ise “Özgürlük”tür. DOÖİÖ’nün ikinci faktörü olan “özürlük” de 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçğün üçüncü faktörü ise “Adalet” olup, madde sayısı 7’dir.

Tablo 2

DOÖİÖ Faktör-Madde İlişkisi

Madde No	Etki Büyüklüğü (Standardize Edilmiş Katsayı)	Açıklanamayan Varyans Oranı	Madde No	Etki Büyüklüğü (Standardize Edilmiş Katsayı)	Açıklanamayan Varyans Oranı
Faktör-1			Faktör 2		
MADDE 1	.606	.75	MADDE 6	.661	.84
MADDE 2	.702	.67	MADDE 7	.325	.87
MADDE 3	.317	.89	MADDE 8	.588	.86
MADDE 4	.305	.92	MADDE 10	.755	.75
MADDE 5	.611	.76	MADDE 11	.846	.82
MADDE 16	.417	.61	MADDE 13	.316	.89
MADDE 17	.422	.88	MADDE 15	.599	.59
MADDE 19	.411	.79	MADDE 18	.562	.74
MADDE 22	.597	.80	MADDE 20	.430	.81
MADDE 24	.557	.77	MADDE 27	.512	.45
MADDE 26	.580	.84	MADDE 29	.593	.77
Faktör-3					
MADDE 9	.560	.78			
MADDE 12	.676	.69			
MADDE 14	.393	.75			
MADDE 21	.462	.82			
MADDE 23	.956	.79			
MADDE 25	.315	.89			
MADDE 28	.575	.88			

Tablo 2’de modelde yer alan faktörlerle o faktörde yer alan maddeler arasındaki ilişki gösterilmiştir. Faktörler ile maddeler arasında hesaplanan ilişki katsayılarına bakıldığında, değerlerin .30’ dan yüksek olduğu görülmektedir. Gözlenen bütün faktör-madde ilişkiler .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3

DOÖİ Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Madde-Toplam Korelasyonu	Üst %27-Alt %27 Farkın Anlamlılık t testi	Madde No	Madde-Toplam Korelasyonu	Üst %27-Alt %27 Farkın Anlamlılık t testi
Faktör-1			Faktör 2		
MADDE 1	.512	8,379***	MADDE 6	.561	8,862***
MADDE 2	.608	8,974***	MADDE 7	.408	7,241***
MADDE 3	.405	4,702***	MADDE 8	.535	7,603***
MADDE 4	.403	4,765***	MADDE 10	.617	11,151***
MADDE 5	.535	7,096***	MADDE 11	.614	12,762***
MADDE 16	.431	7,768***	MADDE 13	.437	6,299***
MADDE 17	.460	5,523***	MADDE 15	.549	7,795***
MADDE 19	.421	8,623***	MADDE 18	.489	11,106***
MADDE 22	.559	9,634***	MADDE 20	.489	7,150***
MADDE 24	.518	8,500***	MADDE 27	.406	10,160***
MADDE 26	.540	9,404***	MADDE 29	.506	8,296***
Faktör-3					
MADDE 9	.535	9,963***			
MADDE 12	.509	9,404***			
MADDE 14	.489	4,325***			
MADDE 21	.458	5,676***			
MADDE 23	.631	9,051***			
MADDE 25	.418	4,324***			
MADDE 28	.492	6,161***			

***P<.001

Ölçekte yer alan maddelerin öğretmenleri DOÖİ’leri bakımından ne derece ayırt ettiğini değerlendirmek amacıyla madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır Ölçek faktör

puanlarına göre, üst %27'lik puan aralığındakilerle alt %27'lik puan aralığındakilerin madde puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t testi yapılmıştır. Hem madde toplam korelasyonları hem de t testi sonuçları tablo 2'de verilmiştir. Madde puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t testi sonucuna göre, tüm maddelerde üst %27'lik grubun madde ortalama puanının, alt %27'lik grubun aynı puanından anlamlı bir şekilde ($p < .001$) yüksek olduğunu göstermiştir.

Tablo 4

Faktör Puanları Arasındaki Korelasyonlar ile Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Faktör	Korelasyonlar			\bar{X}	S
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3		
Faktör 1				35,74	6,53
Faktör 2	.652***			39,98	6,91
Faktör 3	.574***	.530***		31,40	5,85
Toplam	.876***	.868***	.807***	107,12	16,44

*** $p < .001$

Faktör puanları arasındaki ikili korelasyonlar incelendiğinde, ölçeğin üç faktöründe orta ve yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Birinci ve ikinci faktörler arasında pozitif, anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki ($r = .652$, $p < .001$) saptanmıştır. Birinci ve üçüncü faktörler arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde ilişki ($r = .574$, $p < .001$) gözlenmektedir. Birinci ve ölçeğin toplamı arasında pozitif anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki ($r = .876$, $p < .001$) görülmektedir. İkinci ve üçüncü faktörler arasında pozitif, anlamlı ve orta düzeyde ilişki ($r = .530$, $p < .001$) olduğu gözlenmektedir.

DOÖİÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliğinin saptanabilmesi için ilk olarak Gözütok (1995) tarafından uyarlanan DTÖ ile DOÖİÖ arasındaki korelasyona bakılmıştır. DOÖİÖ ile DTÖ ölçeklerinden elde edilen ölçek puanları arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r = .36$, $p < .001$; $n = 95$) olduğu görülmüştür. İkinci olarak ise MEB tarafından İl ME. Müdürlüğü'nde Hazırlayıcı Eğitim Kursu ve Temel Eğitim Kursunu tamamlamış Aday Öğretmenlerle, Lisans mezunu Öğretmenlik ataması olmamış Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencileri arasında, Aday Öğretmenlerin DOÖİ'ye katılımının Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencilerine göre adalet, $t = 3.49$, $p < .01$; $n = 286$ ve özgürlük $t = 2.59$, $p < .01$, $n = 286$, boyutları ile genelde, $t = 2.96$, $p < .01$, $n = 286$ anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ölçeğin Eşitlik boyutuyla ilgili DOÖİ arasında Hazırlayıcı Eğitim ve Temel Hazırlık kursları alan öğretmen adayları ile Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. $t(286) = 1.51$, $p > .05$; $n = 286$. Üçüncü aşamada ise MEB tarafından İl ME. Müdürlüğü'nde Temel Eğitim Kursunu tamamlamış Aday Öğretmenlerin, DOÖİÖ'deki toplam puanları ile Temel Eğitim Kursu sonunda yapılan sınavdan aldıkları puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r = .28$, $p < .01$; $n = 75$) olduğu gözlenmiştir. Dördüncü aşamada ise MEB tarafından İl ME. Müdürlüğü'nde Hazırlayıcı Eğitim Kursunu tamamlamış Aday Öğretmenlerin DOÖİÖ'deki toplam puanları ile Hazırlayıcı Eğitim Kursu sonunda yapılan sınavdan aldıkları puanlara göre grup 100 üzerinden 75 ve üzerinde alanlar ile 100 üzerinden 75 ve altında puan alanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. 75 ve üzerinde puan alan grubun DOÖİÖ'deki toplam puanları ile Hazırlayıcı Eğitim kursundaki sınavdan aldıkları puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r = .24$, $p < .01$; $n = 48$) olduğu gözlenmiştir. 75 ve altında puan alan grubun DOÖİÖ'deki toplam puanları ile Hazırlayıcı Eğitim kursundaki sınavdan aldıkları puanlar arasında negatif ve anlamlı bir korelasyon ($r = -.34$, $p < .01$; $n = 42$) olduğu gözlenmiştir. Hazırlayıcı Eğitim kursuna katılan ve sınavdan 75 ve altında not alan aday öğretmenlerin, kurs sonundaki notları ile DOÖİÖ'deki puanları arasındaki ilişkinin negatif olması ise DOÖİ'ye sahip olan aday öğretmenlerin daha az başarılı öğretmen olma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Öğretmenlerin DOÖİ'lerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Tablo 5

Öğretmenlerin DOÖİ'lerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

DOÖİÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{x}	S. S.	-t-	P	Cohen's d
Eşitlik	Bayan	123	37,24	6,25	3,202	.001	.357
	Erkek	231	34,93	6,54			
Özgürlük	Bayan	123	45,82	6,35	0,206	.837	.024
	Erkek	231	45,66	6,88			
Adalet	Bayan	123	30,89	5,28	3,551	.000	.396
	Erkek	231	28,61	6,00			
TDOÖİÖ	Bayan	123	108,39	14,90	2,749	.008	.308
	Erkek	231	103,38	16,98			

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre DOÖİ'lerini test amacıyla bağımsız t testi tekniği uygulanmıştır. Analiz sonuçları, bayan öğretmenlerin DOÖİ'ye katılımının erkek öğretmenlere göre eşitlik, $t(354)=3.20$, $p<.01$ ve adalet, $t(354)=3.55$, $p<.01$ boyutları ile genelde, $t(354)=2.74$, $p<.01$ anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ölçeğin özgürlük boyutuyla ilgili demokratik olmayan inançlar arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamıştır, $t(354)=0.20$, $p>.05$. Cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin DOÖİ'ye istatistiksel olarak yaptığı etkinin büyüklüğünü ortaya koymak amacıyla hesaplanan Cohen's d değerlerine göre; etki büyüklüğü eşitlik faktörü için orta, özgürlük faktörü için düşük, adalet faktörü için orta ve genel için düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, Shechtman (2002) tarafından geliştirilen DOÖİ'nin öğretmenlerden oluşan bir grup üzerinde geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır. Ölçeğin, İngilizce ve Türkçe formlarından elde edilen puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon ($r=.598$, $p<.001$) olduğu görülmüştür. DOÖİÖ'nün faktör yapılarını belirlemek amacıyla AFA uygulanmıştır. Analize 34 madde ile başlanmıştır. Faktöre analizinin ilk sonuçları incelendiğinde 4 maddenin faktör yük değerinin .40'ın altında oldukları görülmüştür. Bu 4 madde ölçekten çıkartılmış ve kalan 30 madde için faktör analizi tekrar yapılmıştır. Daha sonra DFA sonucu ölçekten bir madde daha çıkartılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucu, 29 maddenin üç faktöre ayrıldığı bulunmuştur. İlk faktör analizi sırasında ölçekten çıkartılan dört madde, DOÖİÖ'nün özgürlük alt boyutu ile ilgilidir. DFA sonucunda çıkartılan bir madde de adalet alt boyutu ile ilgilidir.

Ölçekte yer alan maddelerin, öğretmenleri DOÖİ'lerini bakımından ne derece ayırt ettiğini değerlendirmek amacıyla, madde-toplam korelasyonu yapılmıştır. Madde-toplam korelasyonunda .30 ve üzerindeki değerler değerlendirmeye alınmaktadır (Tavşancıl, 2002, s. 55; Tezbaşaran, 1997, s. 29). Madde puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t testi sonucuna göre, tüm maddelerde üst %27'lik grubun madde ortalama puanının, alt %27'lik grubun aynı puanından anlamlı bir şekilde ($p<.001$) yüksek olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin güvenilirliği için madde analizine bağlı olarak hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları birinci faktör için .77, ikinci faktör için .72 ve üçüncü faktör için .72 ve ölçeğin bütünü için ise .81'dir. DOÖİÖ'nün üç faktörü ve ölçeğin toplam puanı arasında orta ve yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkiler görülmektedir. Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayıları, tüm alt ölçekler için .72 ile .77 arasında değişmektedir. Araştırmalarda kullanılacak ölçme araçları için öngörülen güvenilirlik düzeyinin .70 olduğu (Anastasi, 1982, s. 116; Tezbaşaran, 1997, s. 46) dikkate alınırsa, ölçeğin tüm alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir. DOÖİÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliği yapılan uygulamalarla sağlanmıştır.

Öğretmenlerin cinsiyetine göre adalet, eşitlik alt boyutları ile toplam DOÖİÖ puan ortalamaları bakımından bayan öğretmenler, erkek meslektaşlarına oranla daha yüksek puan ortalamaları elde etmişlerdir. Büyükkaragöz ve Kesici (1996, 1997a, 1997b)'nin yapmış oldukları çalışma ise sadece öğretmenlerin genel demokratik tutumlarını ölçtüğü için, cinsiyete göre öğretmenlerin demokratik olmayan inanç puanları arasındaki fark kıyaslandığında iki sonuç arasında benzerlik kurulabilir. Zira Büyükkaragöz ve Kesici (1996, 1997a, 1997b)'nin yapmış oldukları çalışmalarda, bayan öğretmenlerin demokratik tutum puan ortalamalarının erkek öğretmenlere göre, anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Geliştirilen ölçek, ilköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenler ile yükseköğretimde görev yapan öğretim elemanlarına yönelik olarak ölçme değerlendirme uzmanları, psikometristler ve araştırmacılar tarafından kullanılabilir. Sonuç olarak Shechtman (2002) tarafından geliştirilen "DÖİÖ"yü Türk kültürüne kazandırmayı amaçlayan bu çalışma ile, DOÖİÖ alt faktörleri ve genel boyutu ile geçerli ve güvenilir bir ölçeğe ulaşılmıştır. Bu ölçeğin, öğretmenler ve öğretmen adayları üzerinde, farklı değişkenlerle araştırmalarda kullanımına gereksinim vardır.

Kaynakça

- Aktan, C.C. (2003). *Özgür sözler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktan, C.C., & Vural, İ. Y. (2003). *Özgürlük yazıları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Anastasi, A. (1982). *Psychological testing*. New York: Mac Millan Publishing Co. Inc.
- Balı, A. Ş. (2001). *Çokkültürlülük ve sosyal adalet*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Baum, B. (2003). Millian radical democracy: Education for freedom and dilemmas of liberal equality. *Political Studies*, 51, 404-428.
- Bilgen, H. N. (1993). *Çağdaş demokratik eğitim*. Ankara: M.E.B.Y..
- Büyükkaragöz, S.S., & Üre, Ö. (1994). Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin demokratik tutumları araştırması. *Demokrasi Gündemi*, 19, 26-33.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş., & Yılmaz, A. (1995). *Yükseköğretim programları ve demokratik tutumlar*. Ankara: Türk Demokrasi Yayınları.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 3, 353-366.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1997a, Kasım). Demokrasi eğitimi konusunda yapılan araştırmalar ve demokratik tutumlar konusunda yapılan araştırmalarda karşılaşılan sorunlar. *Beşinci Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, Ankara.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1997b). *Öğretmenlerin insan hakları ile ilgili görüşleri ve demokrasi konusundaki tutumları* (Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu.no.024). Konya, Selçuk Üniversitesi.
- Büyükkaragöz, S.S., & Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Erdem, A. R. (1998). Demokrasi eğitiminde öğretmen. *ABECE*, 145, 3-6.
- Erdem, M. (2000). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Gömlüksiz, M. (1988). *Demokratik sınıf ortamı açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanları ve öğrencilerinin davranışlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gömlüksiz, M. (1996). Sınıf ortamına ilişkin demokratik tutum ölçeği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 106-117.
- Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Güriz, A. (1985). *Hukuk felsefesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gürkan, T. (1993). *İlkokul öğretmenlerinin öğretmenlik tutumları ile benlik kavramları arasındaki ilişki*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Hepburn, M.A. (Eds.). (1983). Can schools, teachers, and administrators make a difference? The research evidence". *Democratic Education in Schools and Classrooms*. Washington: National Council for The Social Studies Bulletin (No:70).
- Kerlinger, F. N. (1986). *Foundations of behavioural research*. New York: CBS College Publishing
- Novak, J. M. (Eds.). (1994). *Democratic teacher education: Programs, processes, problems, and prospects*. Albany: State University of New York Press,
- Osler, A., & Starkey, H. (1994). Fundamental issues in teacher education for human rights: A European perspective. *Journal of Moral Education*, 23, 349-360.
- Özgül, İ. E. (1999). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Rawls, J. (2000). *A theory of justice*. (Rev. Ed.). New York, Oxford University Press.
- Shechtman, Z. (2002). Validation of the democratic teacher belief scale (DTBS). *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 9, 363-377.
- Tayşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taylor, A. J. W. (2003). Justice as a basic human need. *New Ideas in Psychology*, 21, 209-219.
- Tenekades, G. (1987). The Relationship between democracy and human rights. *Proceeding of the Colloquy organized by the Government of Greece and The Council of Europe in co-operation with the Centre of international and European Law of Thessalonica*, Thessalonica.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Vergara, A. C., & Vergara, E. J. (1994). Justice, impunity and the transition to democracy: A challenge for human rights education. *Journal of Moral Education*, 23, 273-285.
- Worsfold, V. L. (1997). Teaching democracy democratically. *Educational Theory*, 47, 395-411.

Copyright of Eurasian Journal of Educational Research (EJER) is the property of Eurasian Journal of Educational Research and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.